

RIMSKI GRAD DOKLEJA OD PRVIH OTKRIĆA DO BILATERALNOG ITALIJANSKO-CRNOGORSKOG PROJEKTA

Francesca Colosi

CNR - Istituto di Scienze del Patrimonio Culturale (ISPC)
francesca.colosi@cnr.it

Grad Dokleja nalazi se na prostranoj ravnici a ograničen je rijekama Zetom i Moračom, kao i potokom Širalijom. Grad je okružen trima brdima oskudne vegetacije na kojima su još u bronzano doba sagrađena utvrđenja za kontrolu riječnih dolina.

Ovaj urbani centar bio je krajem XIX vijeka predmet studija i proučavanja misije predvođene P. Rovinskim (1890-1892), kao i engleske misije J.A.R. Munroa (1893). Rezultati istraživanja koje je sproveo istarski arheolog Pjero Stikoti krajem XIX i početkom XX vijeka (1892, 1902, 1907) i danas predstavljaju glavni izvor informacija o ovom lokalitetu. Stikotijeva publikacija ima posebnu vrijednost budući da je četrdesetih godina prošlog vijeka na ovom lokalitetu izgrađena željeznička pruga od Podgorice do Nikšića dijeleći tako pomenutu teritoriju na dva dijela.

Osnovana nakon 35. godine p.n.e. konačnom pobjedom Avgusta nad Dokleatima, Dokleja je doživjela značajan urbani razvoj pod Flavijevcima, kada je i dobila status municipijuma. Istraživanja sprovedena krajem XIX vijeka omogućila su identifikaciju javnog gradskog prostora koji čine: četvorougao forum na čijoj se zapadnoj strani nalazi bazilika, ogromni termalni kompleks, dva hrama i značajna rezidencija namijenjena, kako se može pretpostaviti, važnoj javnoj ličnosti. Sve građevine imaju izlaz na glavni dekumanus koji se ističe svojom izuzetnom veličinom i monumentalnošću.

Posljednjih godina „Muzeji i galerije Podgorice“ pokrenuli su nova arheološka istraživanja na arhitektonskom kompleksu Kapitolijuma (2005, 2009) i od tada su aktivnosti iskopavanja na tom lokalitetu od strane crnogorskih institucija nastavljene sa izvjesnom redovnošću. U tom kontekstu treba posmatrati i aktivnosti italijansko-crnogorske istraživačke grupe koja je okupila istraživače CNR-ISPC-a i Istorijskog instituta. Međunarodni tim formulisao je prvu hipotezu o urbanističkoj organizaciji grada i njegovih stambenih četvrti, sugerišući postojanje mreže stambenih četvrti površine 59 x 59m u južnom sektoru grada, dok je istočni sektor grada, kako se pretpostavlja, podrazumijevao veće blokove površine 75m² (2 akta). Krajem III i početkom IV vijeka nove ere grad je obilježila nova građevinska djelatnost. Javne i privatne građevine proširene su a dobile su i drugačiju namjenu, pa su tako nove građevinske konstrukcije, zadržavši istu orijentaciju, zauzele i dio putne infrastrukture.

Posljednje razdoblje Dokleje povezano je sa trenutkom u kojem je ona postala sjedište biskupije. Građevine namijenjene hrišćanskom bogoslužju izgrađene su u istočnom sektoru grada. Munroova iskopavanja otkrila su tri takve građevine: dvije bazilike i krstoobraznu crkvu.

Pretpostavlja se da su bazilike gotovo istovremeno postojale još od VI vijeka nove ere, dok je pronalazak arhitrava sa natpisom *Ausonia diaconissa*, pružio mogućnost pretpostavke da je krstoobrazna građevina nastala u IX vijeku nove ere, dokazujući, dakle, da je Dokleja bila posjećivana i nakon napada Slovena i Avara početkom VII vijeka nove ere.

Ključne riječi: Dokleja, rimski *municipium*, javna građevina, rimski urbani plan, multidisciplinarno istraživanje, dijahronična studija istorijskog pejzaža

THE ROMAN CITY OF DOCLEA FROM THE FIRST DISCOVERIES TO THE INTERNATIONAL BILATERAL PROJECTS

Doclea was built atop a large trapezoidal plateau protected by the confluence of the rivers Morača and Zeta and by the stream Širalija. The city is surrounded by low arid hills on which, since the Bronze Age, fortified settlements were built to control the river valleys. Doclea was founded after the definitive victory of Augustus over the Docleati in 35 BC. An important urban development is documented in the 1st century AD when the city obtained the status of *municipium*.

The urban centre has been studied since the late 19th century by the Montenegrin mission led by Russian scholar P. Rovinsky (1890-1892) and the English mission of J.A.R. Munro (1893). The results of the research conducted by the Istrian Piero Sticotti at the end of 19th century and in the early 1900's (1892, 1902, 1907) still represent the main source of information for the site. The publication of Sticotti has particular value, since in the 1940's the railway from Podgorica to Nikšić was built, dividing the site into two parts and destroying many archaeological structures.

These first studies identified the public area of Doclea, consisting of a quadrangular *forum* flanked by a basilica on the west side, a large bath complex, two temples and an important private house belonging, probably, to one of the wealthiest families of the time. The buildings overlook the *decumanus maximus*, which stands out for its remarkable width and monumentality. In recent years new archaeological investigations have been carried out on the Capitulum complex by the Museums and Galleries of Podgorica (2005, 2009); since then Montenegrin scientific institutions have conducted regular excavations.

Since 2017 the Italo-Montenegrin research group, composed of scholars from CNR-Institute for Heritage Science (ISPC) and the Historical Institute of Montenegro, have been carrying out a bilateral multidisciplinary project on the site. The international team expressed a first hypothesis about the urban planning, proposing a regular grid of 59 x 59 meter square blocks in the southern sector of the city, whereas the urban layout of the eastern sector seems to be organized in partitions of 75 meters per side (*2 actus*). Between the end of the 3rd and 4th century AD the city underwent new building activities. Public and private buildings were subject to expansion and transformation in use, while some roads were encroached upon.

In its last major urban phase, Doclea became an episcopate and three Christian churches were built in the north-eastern area. The excavations of Munro brought to light two basilicas (A and B) and a cruciform church. Basilica A and B would appear to date to the 6th century AD, while the discovery of an inscription (*Ausonia diaconissa*) allows the cruciform church to be dated to the 9th century AD, thus suggesting some level of urban continuity well beyond the attacks of the Avars and the Slavs (609 AD).

Keywords: Doclea, Roman *municipium*, public building, Roman urban layout, multidisciplinary survey, diachronic study of the historical landscape